

Bożena Tańska-Hus, Marcin Orlewski

Akademia Rolnicza we Wrocławiu

PERSPEKTYWY ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE W ASPEKCIE INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

1. Wstęp

Rolnictwo ekologiczne w Polsce ma ponad siedemdziesięcioletnią tradycję. Stanisław Kartowski, inspirowany wykładami R. Steinera, założył w 1930 r. w Szelejewie pierwsze gospodarstwo ekologiczne, w którym zastosował biodynamiczne metody uprawy. Również przed wojną powstało w Poznaniu Towarzystwo Krzewienia Zasad Życia i Gospodarki Zgodnie z Przyrodą. Intensyfikacja rolnictwa po wojnie przerwała rozwój tej metody gospodarowania i dopiero na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych powrócono do propagowania idei rolnictwa ekologicznego. W 1989 r. została zarejestrowana pierwsza organizacja rolników ekologicznych – Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „Ekoland”, a w 1990 r. atesty Ekolandu uzyskało 27 gospodarstw (Szlagier-Jabłońska 2002).

Rolnictwo ekologiczne zaczęto traktować od początku lat dziewięćdziesiątych jako odrębny system w produkcji rolniczej. Mimo to gospodarstw ekologicznych było stosunkowo mało i chociaż systematycznie rosła ich liczba, to w roku 1995 było ich 263. Rozpoczęcie nowego etapu rozwoju rolnictwa można datować na lata 1998-1999. Wówczas to wprowadzono dotacje oraz odpowiednie uregulowania prawne w zakresie rolnictwa ekologicznego. W 1998 r. zostały wprowadzone dotacje do kosztów przeprowadzenia kontroli gospodarstw ekologicznych, a 1999 r. – dotacje do hektara upraw ekologicznych w gospodarstwach do 100 ha będących w trakcie przestawiania produkcji oraz prowadzących produkcję podlegającą kontroli. W 1999 r. było w Polsce 555 skontrolowanych gospodarstw ekologicznych gospodarujących na powierzchni 11 tys. ha. Według danych Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych w 2003 r. rolnictwem ekologicznym zajmowało

się 2286 gospodarstw, czyli 0,11% wszystkich gospodarstw rolnych. Łączna powierzchnia UR przeznaczonych pod uprawy ekologiczne wynosiła 49 928,4 ha, co stanowi 0,3% ogółu powierzchni UR w kraju.

Według zamierzeń rządu w 2009 r. będzie w Polsce ok. 10 tys. gospodarstw zajmujących się produkcją ekologiczną, gospodarujących na 0,5% areалу użytków rolnych.

Na tle państw UE polskie rolnictwo ekologiczne przed akcesją prezentowało się skromnie. W 2003 r. prawie 4,8 mln hektarów użytków rolnych w ponad 139 tys. gospodarstw w krajach UE prowadzonych było metodami obowiązującymi w produkcji ekologicznej. Stanowi to 3,51% ogólnej powierzchni użytków rolnych UE i 2% ogólnej liczby gospodarstw w Unii. Coroczny przyrost liczby gospodarstw w UE wynosi ok. 25% rocznie.

W celu wyjaśnienia podjętego problemu badawczego zastosowano metodę indukcyjną i dedukcyjną. Posiłowano się również metodą opisowo-porównawczą w analizie literatury przedmiotu.

2. Rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle UE

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. zaczęły obowiązywać w zakresie rolnictwa ekologicznego przepisy wspólnotowe, a dotychczasowe przepisy krajowe zastąpiła nowa ustawa o rolnictwie ekologicznym z 20 kwietnia 2004 r. (DzU nr 93, poz. 89). Polska jako członek UE realizuje programy rolnośrodowiskowe, z których pochodzą środki na rolnictwo ekologiczne. Przewidziane w nich wsparcie finansowe ma na celu promocję systemów produkcji rolniczej, prowadzonej zgodnie z wymaganiami ochrony środowiska i kształtowania krajobrazu, ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków dzikiej flory i fauny oraz ich siedlisk. Na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i dobrostanu zwierząt przewidziana jest kwota 348,9 mln euro. Pakiet *rolnictwo ekologiczne* jest wdrażany w całym kraju. Warunkiem uzyskania dopłat jest m.in. dobrowolne uczestnictwo w krajowym programie rolnośrodowiskowym oraz wypełnianie przez pięć lat obowiązków wynikających z programu. Funkcję płatniczą pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Rolnicy ekologiczni, którzy zobowiązują się do realizowania planu rolnośrodowiskowego, będą otrzymywać dopłaty z tego tytułu. Ich wysokość dla pakietu *rolnictwo ekologiczne* została zróżnicowana w zależności od rodzaju uprawy (tab. 1) i powierzchni działek rolnych (Rozporządzenie RM 2004).

Tabela 1. Poziom wsparcia gospodarstw ekologicznych realizujących plan rolnośrodowiskowy do 1 ha uprawy

Rodzaj uprawy	Poziom wsparcia (zł)	
	gospodarstwa z certyfikatem	gospodarstwa w trakcie przestawiania
Uprawy rolnicze	600	680
Uprawy warzywnicze	940	980
Uprawy sadownicze, w tym jagodowe	1540	1800
Trwałe użytki zielone	330	260

Pełna stawka dotacji jest naliczana do 100 ha upraw ekologicznych, płatność zaś rolnośrodowiskowa do powierzchni działek rolnych przekraczających 100 ha udzielana jest w wysokości:

- 50% stawki podstawowej za powierzchnię powyżej 100 ha do 300 ha,
- 10% stawki podstawowej za powierzchnię powyżej 300 ha.

Wysokość pomocy w przypadku realizacji pakietu *rolnictwo ekologiczne* zawiera się w przedziale 260 do 1800 zł/ha w zależności od sposobu użytkowania gruntów rolnych. W przypadku prowadzenia produkcji zwierzęcej zbilansowanej z produkcją roślinną stawka płatności za hektar jest podwyższona o 20%. W ramach programu rolnośrodowiskowego rolnicy ekologiczni mogą skorzystać z dodatkowego wsparcia, realizując pakiet *ochrona rodzimych ras zwierząt*, obejmujący hodowlę ras bydła, koni i owiec zagrożonych wyginięciem. Jeżeli gospodarstwo jest zlokalizowane w strefie priorytetowej, to będzie mogło uzyskać dofinansowanie za realizację pakietów: *utrzymanie łąk i pastwisk ekstensywnych* oraz *strefy buforowe*. Nowością jest wypłata dotacji już w pierwszym roku przestawiania na metody ekologiczne produkcji. Rolnicy produkujący metodami ekologicznymi otrzymują, podobnie jak rolnicy konwencjonalni, dopłaty bezpośrednie.

Sprzedż produktów ekologicznych stała się jedną z większych szans polskiego rolnictwa po wejściu do Unii Europejskiej (Szot 2004). Polska jest w stanie spełnić oczekiwania współczesnych Europejczyków, związane ze zdrowym stylem życia i odżywiania się. Polska żywność jest smaczna, zdrowa i tania, co czyni ją bardziej konkurencyjną. Jest szansa na podbicie przez nią rynków Unii, a Polska posiada naturalne predyspozycje do rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Unia ma nadwyżkę tzw. klasycznych produktów rolnych, a w produkcji wieprzowiny notuje się samowystarczalność. Na rynkach unijnych pojawiają się nisze dla żywności ekologicznej. Przewiduje się wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną o 10-20% (Reklewski 2003). Zasadne jest zatem ukierunkowanie w kraju większej liczby gospodarstw na produkcję określonych wyrobów metodami ekologicznymi.

Polskie produkty ekologiczne są wytwarzane po niższych kosztach własnych niż w krajach UE, mogą więc być cenowo konkurencyjne na rynku unijnym. Warto więc inwestować w rozwój rolnictwa ekologicznego choćby z tej przyczyny, że rynek żywności ekologicznej jest dynamicznym obszarem wzrostu obrotu handlowego (Wawiernia 2003).

Rosnący popyt na produkty naturalne przyczynił się do powstania tzw. szarej strefy, czyli rynku pseudobioproduktów, pomimo że kwestie etykietowania i znakowania produktów ekologicznych są regulowane prawnie.

Żywność wyprodukowana w gospodarstwach ekologicznych wykazuje więcej walorów zdrowotnych, odżywczych i sensorycznych w porównaniu z żywnością z gospodarstw konwencjonalnych. Zawiera mniej azotanów i azotynów oraz pozostałości pestycydów, więcej wartościowego białka, witamin, składników mineralnych. Jest to żywność o gwarantowanej jakości ekologicznej, wolna od syntetycznych substancji chemicznych pochodzących z pestycydów, nawozów sztucznych i

dotatków używanych w przetwórstwie, a także od antybiotyków, hormonów i genetycznie modyfikowanych organizmów (Mól 2003; Przyłucka 2004).

Wzrastające możliwości zbytu produktów zwierzęcych wytworzonych w gospodarstwach ekologicznych są wynikiem większego popytu na nie w Europie. Chów zwierząt w gospodarstwach ekologicznych nabiera coraz większego znaczenia.

Pogorszenie jakości mięsa pochodzącego z gospodarstw konwencjonalnych powoduje wzrost zainteresowania ekologicznymi produktami zwierzęcymi. Konsumenci produktów mięsnych oraz pracownicy przemysłu mięsnego sygnalizują, że mięso i jego przetwory tracą dawną wartość kulinarną i stają się coraz mniej smakowite z powodu zbyt wysokiego uprzemysłowienia w konwencjonalnym chowie zwierząt.

Ekologiczna produkcja zwierzęca w UE była do 2004 r. stosunkowo niewielka – wynosiła ok. 2% ogólnej produkcji mięsa i mleka krowiego, 1-2% mięsa owczego, koźlego i jajek oraz 0,3% wieprzowiny i drobiu. Niewielki udział ekologicznych produktów zwierzęcych w produkcji całkowitej wynika m.in. ze stosunkowo wysokich kosztów ekologicznych pasz (Wróbel, Zastawny, Jankowska-Huflejt, Younie 2004).

Rozwój ekoprodukcji ogranicza polski rynek żywności ekologicznej obsługiwany przez małą liczbę przetwórci i ogniw dystrybucji. Pojedynczy rolnik dostarcza na rynek małe partie surowców, a to z kolei nie stwarza podstawy do prowadzenia w wielu miejscach przetwórci i przechowalni ekologicznych. Ich funkcjonowanie opiera się na regularnych dostawach dużych ilości jednorodnych surowców. Część produktów z gospodarstw ekologicznych, w tym żywiec, trafia do przetwórci konwencjonalnych, przez co nie uzyskuje się wyższych cen zbytu za surowiec ekologiczny. Sprzedaż i popyt koncentruje się głównie w województwach: kujawsko-pomorskim, mazowieckim, łódzkim i małopolskim, natomiast gospodarstwa ekologiczne są rozproszone po całym kraju i nie zawsze są w stanie w odpowiednim czasie i po korzystnej cenie sprzedać swoje płody. Najlepszą rentowność sprzedaży osiągają gospodarstwa położone w województwach o największych skupiskach rolnictwa ekologicznego bądź w pobliżu dużych aglomeracji. Mogą wynegocjować wyższą cenę w porównaniu z cenami produktów konwencjonalnych, mają także niższe koszty dystrybucji (Łuczka-Bakuła 2004).

Nadal jednak tylko nieznaczna część rolników decyduje się na wytwarzanie żywności metodami ekologicznymi. Jest to spowodowane zarówno dużym nakładem pracy i niższymi plonami, jak i niewielkimi możliwościami zbytu tych produktów w kraju. Rynek żywności ekologicznej zajmuje bardzo wąski margines w rynku żywnościowym. Z jednej strony jest mała podaż produktów ekologicznych, z drugiej zaś nierozbudzony jeszcze popyt na ten rodzaj żywności (Łuczka-Bakuła 2004).

Zawansowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce jest znacznie mniejsze niż w krajach Unii Europejskiej. Wynika to ze sposobu postrzegania rolnictwa ekologicznego jako mało efektywnego ekonomicznie oraz nie wykorzystującego

najnowszych zdobyczy nauki i techniki, zwłaszcza syntezy chemicznej oraz inżynierii genetycznej (Runowski 2003).

3. Podsumowanie

Przed akcesją rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle UE prezentowało się skromnie. W 2003 r. w krajach UE ok. 140 tys. gospodarstw na powierzchni 4,8 mln ha UR prowadzonych było systemem ekologicznym, w Polsce natomiast rolnictwo ekologiczne obejmowało zaledwie 0,3% powierzchni UR i 0,11%, tj. 2286, ogółu gospodarstw rolnych. Według zamierzeń polityki rolnej w 2009 r. będzie ok. 10 tys. gospodarstw zajmujących się produkcją ekologiczną, gospodarujących na 0,5% UR w kraju. Polska jako członek UE realizuje programy rolnośrodowiskowe, z których pochodzą środki na dofinansowanie rolnictwa ekologicznego. Programy rolnośrodowiskowe są czymś nowym dla polskich rolników, a warunki dotyczące uczestnictwa w tych programach są raczej trudne. Ale właśnie to działanie powinno wywrzeć pozytywny wpływ na rozwój rolnictwa ekologicznego. Sprzedaż produktów ekologicznych stała się jedną w większych szans polskiego rolnictwa po wejściu do Unii Europejskiej.

Literatura

- Łuczka-Bakuła W., *Przeobrażenia na rynku żywności ekologicznej*, „Przemysł Spożywczy” 2004, nr 1.
- Mól H., *Rolnictwo ekologiczne w Polsce*, „Życie Weterynaryjne” 2003, nr 78/10.
- Przyłucka J., *Alternatywna produkcja zwierzęca i jej wpływ na środowisko*, „Przegląd Hodowlany” 2004, nr 2.
- Reklewski Z., *Hodowla zwierząt gospodarskich po wejściu Polski do Unii Europejskiej*, „Przegląd Hodowlany” 2003, nr 6.
- Rozporządzenie RM z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wsparcie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (DzU nr 174, poz. 261).
- Runowski H., *Rozwój rolnictwa ekologicznego na świecie*, „Wieś Jutra” 2003 nr 6 (59).
- Szlajgier-Jabłońska A., Bennet M., *Rolnictwo ekologiczne szansą dla polskiej wsi w zjednoczonej Europie*, Gliwice 2002.
- Szot E., *Klienci z Unii gotowi są płacić więcej*, „Rzeczpospolita” 2004, nr 193.
- Wawiernia W., *Stan obecny i perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce*, „Wieś Jutra” 2003, nr 6 (59).
- Wróbel B., Zastawny J., Jankowska-Huflejt J., Younie D., *Główne problemy rolnictwa ekologicznego*, „Przegląd Hodowlany” 2004, nr 3.

PROSPECTS OF ECOLOGICAL AGRICULTURE IN POLAND IN ASPECT OF THE INTEGRATION WITH THE EU

Summary

Before the accession of Poland the ecological agriculture appeared modestly against a background of the EU. Presently Poland as a member of EU realizes the rural – environmental programs which the means on the ecological agriculture comes from. These programs should render positive influence on the development of the ecological agriculture. Sale of ecological products became one of the greatest chance of Polish agriculture entering the European Union.